

УДК 614.2:005

DOI: 10.31732/2663-2209-2024-74-164-170

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Михайло Тодуров¹

¹Аспірант кафедри управлінських технологій, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: Todurov2024@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9228-2708>

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE MANAGEMENT SYSTEM OF HEALTH CARE INSTITUTIONS

Mykhailo Todurov¹

¹Postgraduate student of the Management Technologies Department, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: Todurov2024@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9228-2708>

Анотація. У статті досліджено теоретико-методичні засади розбудови системи управління закладами охорони здоров'я. Актуальність теми проведеного дослідження обумовлена тим, що основою ефективної діяльності закладу охорони здоров'я є розбудова, організація та функціонування дієвої збалансованої системи управління. Теоретико-методичні засади розбудови системи управління закладами охорони здоров'я формують науково-обґрунтований базис підходів, принципів формування складових та елементів такої системи, її нормативно-правового, кадрового, фінансового, інформаційного забезпечення, здійснення управлінських процесів та формування механізмів управління, збалансоване узгоджене функціонування яких і забезпечуватиме ефективність дієвість всієї системи. Метою статті є дослідження теоретико-методичних засад розбудови системи управління закладами охорони здоров'я. Методологічною основою дослідження стали методи аналізу та синтезу, спостереження, порівняння; системний підхід, процесний, комплексний, функціональний, методологічні підходи. Отримані наукові результати полягають в ідентифікації та систематизації складових та елементів системи управління закладами охорони здоров'я, а саме: мети та цілей управління; суб'єктів, об'єктів управління; принципів управління; функцій управління; структури та взаємозв'язків; механізму та методів управління; процесу управління; ресурсного забезпечення системи управління; методичного, організаційного, інформаційного, нормативного, кадрового, фінансового, матеріального та іншого забезпечення які у своїй сукупності формують керуючу та керовану підсистему управління взаємодію та цілеспрямоване функціонування яких забезпечує можливість здійснення управлінських дій прийняття та реалізацію управлінських рішень і загалом забезпечує функціонування та розвиток організації, закладу охорони здоров'я. Перспективи подальших досліджень полягають у актуальності обґрунтування теоретико-методичних засад, формування моделей та напрацювання практичних рекомендацій розбудови ефективних систем управління закладами охорони здоров'я що має здійснюватися із урахуванням особливостей його діяльності визначеної мети та цілей, збалансованого формування його структури доцільної для того чи іншого типу медичного закладу та забезпечення працівниками як основним ресурсом необхідним для його розбудови та функціонування.

Ключові слова: система, управління, заклад охорони здоров'я, підходи до управління, система управління закладом охорони здоров'я

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 0, бібл.: 16

Abstract. The article examines the theoretical and methodological foundations of the development of the management system of health care institutions. The relevance of the topic of the study is due to the fact that the basis for the effective activity of a health care institution is the development, organization and functioning of an effective balanced management system. The theoretical and methodological foundations of the development of the management system of health care institutions form a scientifically based basis of approaches, principles of formation of components and elements of such a system, its regulatory, personnel, financial, information support, implementation of management processes and formation of management mechanisms, the balanced coordinated functioning of which will ensure the effectiveness of the entire system. The aim of the article is to study the theoretical and methodological foundations of the development of the system of management of health care institutions. The methodological basis of the study was the methods of analysis and synthesis, observation, comparison; system approach, process, complex, functional, methodological approaches. The obtained scientific results consist in the identification and systematization of components and elements of the management system of health care institutions, namely: the purpose and goals of management; subjects, objects of management; management principles; management functions; structure and relationships;

management mechanism and methods; management process; resourcing of the management system; methodological, organizational, informational, regulatory, personnel, financial, material and other support, which in their entirety form the management and managed subsystems of management, interaction and purposeful functioning of which provides the possibility of carrying out managerial actions, making and implementing management decisions and, in general, ensures the functioning and development of the organization, health care institution. Prospects for further research lie in the relevance of substantiating the theoretical and methodological foundations, the formation of models and the development of practical recommendations for the development of effective management systems of health care institutions, which should be carried out taking into account the peculiarities of its activities, the defined goal and goals, the balanced formation of its structure, appropriate for a particular type of medical institution and the provision of employees as the main resource necessary for its development and Functioning.

Keywords: system, management, health care institution, management approaches, health care facility management system

Formulas: 0, fig.: 1, tabl.: 0, bibl.: 16

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічної нестабільності та значних суспільно-економічних змін, турбулентності надійна збалансована система управління організацією є тією основою яка забезпечує її стабільне функціонування та розвиток. Ефективність розбудови та функціонування системи управління залежить від формування її структури – складових та елементів системи управління та узгодженості взаємозв'язків між ними. Заклади охорони здоров'я є організаціями діяльність яких має особливу соціальну суспільну значимість та цінність, а метою та цілями їх функціонування є забезпечення збереження життя та здоров'я населення з наданням необхідної, своєчасної та відповідної медичної допомоги, медичного забезпечення. З огляду на це формування системи управління закладами охорони здоров'я незважаючи на дію загальних підходів, принципів, засад формування систем управління та забезпечення подальшої діяльності не може розглядатися на загальних підставах і потребує дослідження та обґрунтування теоретико-методичних засад які враховували б відмінності та особливості мети та умов діяльності медичних закладів, що забезпечить в майбутньому ефективність цих систем управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методичні засади формування складових та елементів системи управління організаціями представлені численними доробкам провідних вітчизняних та світових науковців. Досліджуючи історично-

філософські засади поняття система та формування. парадигми системного управління слід зазначити фундаментальний внесок Л. фон Бертоланфі (1969), А. Холла (1962), Г. Ансоффа (2007), П. Друкера, (1993) та інших науковців.

Одним із найбільш відомих трактувань поняття системи є визначення Л. фон Бертоланфі (1969) який визначив систему як сукупність елементів які взаємодіють між собою. Не менш відомим є визначення А. Холла (1962) за яким система є множиною об'єктів між якими сформовано певні відносини.

Науковці сучасності мають різні точки зору та наукове бачення на поняття та сутність системи та системного підходу до управління організаціями.

У дослідженнях В. Хомякова (2005) система є цілісністю яка містить взаємопов'язані частини кожна з яких є залежною від інших і водночас вкладає свій внесок в сукупність загальних ознак та характеристик. Таким чином, автором визначається як факт взаємозалежності між складовими системи так і їх спільність в формуванні загальних системних ознак, адже саме складові, що формують систему визначають її якісні характеристики.

За визначенням А. Радченко (2010) система є сукупністю елементів, що взаємодіють та мають окремі якості відмінні від загальних спільних характеристик їх сукупності. Це визначення є предметом наукової дискусії, оскільки таке розуміння системи викликає певні протиріччя в розумінні самої сутності системних ознак як сукупності елементів,

що взаємопов'язані і взаємодіють між собою.

Досліджуючи системний підхід до управління П. Гаман (2007) зазначив, що він заснований на управлінні закладом охорони здоров'я як єдиною системою в якій дія на одну із складових чи елементів системи призводить до змін та впливу на інші складові, що зумовлює необхідність загального управління організацією. Таким чином, формується розуміння організації як цілісного об'єкта управління в якому розбудовані та діють внутрішні та зовнішні зв'язки між елементами та складовими управління та для яких необхідним є застосування методів та засобів управління.

Іншим є трактування науковців Б. Холод & О. Зборовської (2010) які розуміють систему як сукупність сформовану за для досягнення визначеної мети яка містить взаємопов'язані і водночас відмінні елементи. Таким чином, узагальнення думок науковців дає можливість зробити висновок про те, що найбільш важливими ознаками системи виступає її поділ на складові та елементи між якими встановлюються взаємозв'язки, відбувається взаємодія, визначення мети на досягнення якої і спрямовується дія всіх складових та елементів системи.

У дослідженнях О. Єфімова (2007) застосування системного підходу здійснюється на засадах основних законів систем: узгодженості загальної і конкретної мети; дотримання пропорцій у складових елементах; визначення слабких місць в сформованій системі та спрямування зусиль на їх посилення; онтогенезу із врахуванням особливостей етапів життєвих циклів; інтеграції яка забезпечує перехід системи на більш вищий рівень розвитку; необхідності і важливості інформаційного забезпечення як основи конкурентоспроможності; стійкості системи як статичному стані так і під час динамічних змін. Вище зазначене дає можливість зробити висновок про необхідність дослідження розбудови організації на засадах системного підходу як єдиної системи, структура якої сформована із частин, елементів, які є її

невід'ємними складовими, визначення мети, задач її функціонування та формування взаємозв'язків між всіма складовими та елементами цієї системи в якій відбуваються процеси функціонування, взаємодії та здійснюється безпосередній управлінський вплив – процес управління.

Обґрунтування розбудови системи управління організаціями загалом досліджено у багатьох наукових працях, дещо вужче ця проблематика представлена в аспектах вивчення розбудови системи управління закладами охорони здоров'я, таким чином залишаючи простір для проведення подальших наукових досліджень. За представленими концептами система управління організацією являє собою сукупність підсистем які забезпечують управління за окремими напрямками; визначає засади вчинення управлінських дій таких як методи, засоби, функції, технології управління; визначає мету, цілі управління; виявляє ресурси, потрібне та наявне ресурсне забезпечення необхідне для реалізації прийнятих управлінських рішень та функціонування системи управління загалом; є основою розроблення механізмів зданих забезпечити реалізацію управлінського впливу. Таким чином, на думку науковців системою управління є система до складу якої входять елементи об'єднані спільною метою функціонування, діяльність якої спрямована на об'єкт управління з забезпеченням його трансформації до бажаного стану відповідно до кількісних та якісних ознак.

Таким чином, питання дослідження теоретико-методичних засад розбудови системи управління загалом ґрунтовно представлено у працях науковців. Проте незважаючи на широту і масштабність проведених досліджень питання розбудови системи управління закладами охорони здоров'я, що враховувала б особливий зміст, структуру системи, специфіку, мету та цілі їх діяльності залишається недостатньо вивченим, а тому є актуальним для проведення подальших наукових пошуків.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є дослідження теоретико-методичних засад розбудови системи управління закладами охорони здоров'я. З метою проведення дослідження було застосовано методи наукового пізнання: аналізу та синтезу, спостереження, абстрагування, формалізації, порівняння; системний підхід; процесний, комплексний, функціональний підхід.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологія управління організаціями – закладами охорони здоров'я включає принципи, методи, засоби управління, спрямовані на досягнення визначених цілей організацій.

Досліджуючи систему управління Н. Калюжна (2011) зазначає, що елементи з яких формується система поєднуються завдяки спільності мети, цілей, правил та норм. Науковцем зазначається, що ефективність підсистеми управління може зазнавати змін відповідно до мети та цілей загальної системи управління. Тому підсистема управління має і повинна адаптуватися відповідно до загальних змін системи організації, мети та завдань її функціонування.

Досліджуючи концептуально-методологічні засади управління в першу чергу слід навести визначення одного з фундаторів наукової парадигми сучасного менеджменту П. Друкера (1993) який визначив управління як особливий вид діяльності спрямований на перетворення неорганізованих людей на продуктивно працюючий колектив.

У дослідженнях М. Згуровського (2011) система управління включає узгоджені з цілями та завданнями, термінами, ресурсами, результатами взаємозалежні дії та рішення здатні забезпечити ефективність, безпеку в умовах ризиків та невизначеності зовнішнього середовища. Таким чином, в цьому визначенні акцентується увага на необхідності ресурсного забезпечення процесів управління та на невід'ємному взаємозв'язку всіх цілей і задач з термінами їх виконання та необхідним для цього ресурсним забезпеченням.

На думку В. Харченко (2013) сутність системи управління забезпечують організаційні взаємозв'язки сформовані між суб'єктами та об'єктами управління. За дослідженням А. Устенко (2014) система управління є концепцією взаємопов'язаних складових компонентів таких як: наукові знання та практики з питань управління з широким колом об'єктів, з метою зростання їх конкурентоспроможності та забезпечення задоволення потреб, оптимізацією ресурсних витрат. Водночас, система управління виступає сукупність взаємозалежних складових елементів та містить складові та етапи процесів управління забезпечуючи їх відповідність встановленим нормам та контроль відхилень від встановлених параметрів які можуть виникнути в процесі функціонування. Таким чином, наголошується на необхідності встановлення норм, регламентів відповідно до яких має будуватися та функціонувати система управління та застосування функцій управління і в першу чергу функцій контролю необхідних для ефективного впровадження процесів управління та вимірювання отриманих результатів.

Функції управління як управлінські дії які забезпечують здійснення впливу керуючої підсистеми суб'єкту управління на керовану підсистему – об'єкт управління досліджено у працях В. Харченко (2013). Зазначається необхідність застосування цих функцій для виконання процесів управління, формулювання та реалізації управлінських рішень та безпосередньо для здійснення впливу на працівників організації як один із головних об'єктів управління.

Сутність управління зазначається як спрямування діяльності та вектор руху в системі організації який починає діяти завдяки формуванню та впровадженню механізму управління керуючої підсистеми – керованою.

Досліджуючи особливості та відмінності розбудови системи управління закладами охорони здоров'я слід зосередити увагу на тому, що головними

відмінностями виступають принципи її розбудови та важливість пріоритетне значення кадрових людських ресурсів в забезпеченні ефективного функціонування та розвитку. Відповідно здійснення управлінських дій та заходів системи управління закладами охорони здоров'я повинно демонструвати значну людиноцентрованість, орієнтованість на управління розвитком персоналу як основного ресурсу який забезпечує ефективність функціонування та розвитку закладу охорони здоров'я.

Узагальнюючи праці науковців зазначимо, що загалом система управління може розглядатися як сукупність підсистем, складових, елементів, принципів, функцій, методів та інструментів які забезпечують можливість реалізації функцій управління.

У зв'язку із цими особливостями ефективність системи управління організацією залежить від рівня якості підготовки, кваліфікації кадрових ресурсів закладу та вмотивованості персоналу в реалізації своїх знань та вмінь.

У дослідженнях науковців визначені поняття суб'єктів та об'єктів системи управління. Суб'єктами систем управління є керівники які забезпечують здійснення управлінських дій і перебуваючи на різних рівнях ієрархії управління формують керуючу підсистему. Об'єктами системи управління є безпосередньо працівники організації та всі наявні технічні, матеріальні, фінансові, технологічні та інші ресурси над якими можуть здійснюватися управлінські дії.

Таким чином, керуюча та керована підсистеми виступають невід'ємними складовими підсистем загальної системи управління організаціями.

Система управління закладом охорони здоров'я в дослідженнях науковців

В. Журавель & Н. Дейкун (2016), визначається як відкрита складна динамічна система, що має певну специфіку та відрізняється складністю форм управління. Науковцями зазначається, що ефективність управління закладом охорони здоров'я, якість наданих медичних послуг, ефективність функціонування закладу загалом значною мірою залежить від визначеної концепції управління та тактичних заходів з її впровадження.

Суб'єктами системи управління закладом охорони здоров'я виступає менеджер: головний лікар, завідуючий відділенням і т.д. який в процесі управління виконує п'ять базових функцій управління: планування, організацію, координацію, мотивацію та контроль (Журавель & Дейкун, 2016). Таким чином, на всіх рівнях управління закладом охорони здоров'я суб'єктами керівниками здійснюються основні управлінські функції і завдяки цьому реалізуються процеси управління.

За дослідженням О. Баєвої (2009) заклади охорони здоров'я мають певні класифікаційні ознаки та суттєві відмінності, що здійснює безпосередній вплив на організацію управління цими організаціями. Такими класифікаційними відмінностями особливостями є їх сфера діяльності, організаційно-правова форма, приєднання до участі у здійсненні наукових досліджень, розмір та інші (Баєва, 2008). Таким чином, заклади охорони здоров'я мають відмінності в розбудові системи управління відповідно до вище зазначених ознак, що впливає на процеси управління, що реалізуються в закладах та джерела та форми забезпечення його функціонування.

Складові та елементи системи управління організаціями закладами охорони здоров'я представлено на рис. 1.

Рис. 1. Складові та елементи системи управління закладами охорони здоров'я

Джерело: сформовано автором на основі [1-15]

Відповідно до Закону України «Про охорону здоров'я» зазначено, що завданням закладів охорони здоров'я є забезпечення потреб населення країни в послугах охорони здоров'я з наданням медико-санітарної допомоги в тому числі як лікувальних так і профілактичних заходів та послуг та їх здійснення, надання на основі професійної діяльності медичного персоналу. Діяльність закладів охорони здоров'я в обов'язковому порядку підлягає реєстрації та ліцензуванню, незалежно від форм власності. Внаслідок цього управління в сфері охорони здоров'я значною мірою залежить від зовнішніх норм та впливів регулюючого та цілеспрямовуючого характеру, що мають безпосередній вплив на розбудову та функціонування їх систем управління.

Загалом діяльності закладів охорони здоров'я притаманні такі ознаки як:

наявність місії та мети, формування структури, забезпечення кадрами. Внаслідок цього розбудова ефективної системи управління закладами охорони здоров'я має здійснюватися із урахуванням цих відмінностей та необхідності визначення мети та місії закладу, збалансованого формування його структури доцільної для того чи іншого типу медичного закладу та належного забезпечення працівниками як основним ресурсом необхідним для його розбудови та функціонування.

Узагальнюючи бачення та розуміння науковцями поняття систем та системного підходу до управління сформулюємо основні завдання формування складових та елементів системи управління організаціями – закладами охорони здоров'я: визначення мети та цілей діяльності; декомпозиція системи

організації з дослідженням її підсистем, складових; виявлення якісних характеристик ознак підсистем та складових внутрішнього середовища системи організації; дослідження зовнішнього середовища організації та його взаємодії з системою; проекція процесів управління; виявлення методів, засобів необхідних для управління організацією та досягнення визначеної мети її функціонування.

Висновки. Узагальнення результатів наукових досліджень дало можливість ідентифікувати та систематизувати складові та елементи системи управління організаціями – закладами охорони здоров'я, а саме: мету та цілі управління;

суб'єкти об'єкти управління; принципи управління; функції управління; структуру та взаємозв'язки; механізм та методи управління; процес управління; ресурсне забезпечення системи управління; методичне, організаційне, інформаційне, нормативне, кадрове, фінансове, матеріальне та інші забезпечення які у своїй сукупності формують керуючу та керовану підсистему управління взаємодію та цілеспрямоване функціонування яких забезпечує можливість здійснення управлінських дій прийняття та реалізацію управлінських рішень і загалом забезпечує функціонування та розвиток закладу охорони здоров'я.

Література:

1. Bertalanfy, L. (1969). *Von. General system theory. Foundations, development applications.* N.Y.: Braziller. 483 p.
2. Hall, A. (1962). *A methodology for systems engineering.* Princeton. 1962. 346 p.
3. Ansoff, H. (2007). *Strategic Management.* New York : Springer. P. 251.
4. Хомяков, В. (2005). *Менеджмент підприємства.* К. : Кондор. 434 с.
5. Радченко, Г. (2010). Система формування та управління людськими ресурсами. *Держава та регіони.* Серія: №4. 163-167
6. Гаман, П. (2007). Методологічні підходи до моделювання процесу управління системою охорони здоров'я в умовах трансформаційного суспільства. *Державне будівництво.* № 2.
7. Холод, Б. & Зборовська, О. (2010). Системний підхід – основа сучасного управління діяльністю промислових підприємств. *Академічний огляд.* № 1(32). С. 48 -54
8. Єфімова, О. (2007). Системний підхід - основа управління діяльністю підприємств. *Персонал.* №2. С. 67–72
9. Калюжна, Н. (2011). Аналіз підходів до визначення системи управління підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету.* № 2. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_2/050-053.pdf
10. Drucker, P. (1993). *The Practice of Management,* Harper Business. New York : Springer. P. 132.
11. Згуровський, М. (2011). *Системний аналіз: проблеми, методологія, застосування.* Київ: Наукова думка. 726 с.
12. Устенко, А. (2014). Система управління підприємством. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка.* 2014. №10. С. 96–103.
13. Харченко, В. (2013). Сутність системи управління розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості.* № 4(64). С. 100–110.
14. Журавель, В., & Дейкун, Н. (2016). *Практика менеджменту в здоров'яохороні і його методичний інструментарій.* Чернігів: Деснянська правда. 120 с.
15. Басва, О. (2009). *Менеджмент організацій: медичний та фармацевтичний менеджмент.* К.: Персонал. 336 с.
16. Басва, О. (2008). *Менеджмент у галузі охорони здоров'я.* К.: Центр учбової літератури. 640 с.